

Aleš Hájek: Květena přírodní rezervace Zbytka u Českého Meziříčí v severovýchodních Čechách ve vztahu k historickému vývoji lokality

Jednou z nejvýznamnějších a botanicky nejhodnotnějších slatinných lokalit ve východních Čechách je území zvané Zbytka u Českého Meziříčí. Jeho význam je o to větší, že jde o poslední bohatou lokalitu, která se zachovala do současnosti z původního rozsáhlého komplexu slatinišť v oblasti Opočenska a Týništska. V minulosti se zde vyskytovalo několik druhů typických pro polabské černavy, které ve východních Čechách rostly jen zcela ojediněle, např. třtina pestrá (*Calamagrostis varia*), šášina rezavá (*Schoenus ferrugineus*) a kohátka kalíškatá (*Tofieldia caliculata*). Takto významná lokalita nepochybně zasluhuje více pozornosti, než měla v minulosti. Je proto nanejvýš záslužné, že byla zpracována podrobná studie věnovaná jejímu floristickému složení.

Autor studie uskutečnil podrobný botanický průzkum lokality v letech 1994 až 2008. Dále částečně excerpoval některé veřejné herbářové sbírky a zpracoval veškerou dostupnou literaturu. V archivech pátral po informacích jak v oficiálních dokumentech, tak v odborné korespondenci významných znalců lokality. Podařilo se mu dohledat neznámá historická svědectví a získat cenné staré fotografie. Na základě srovnávacího studia historických i recentních map, leteckých snímků a dalších archivních dokumentů popsal vývoj hospodářského využívání lokality, jež podstatně ovlivnilo utváření současné podoby vegetace. Podrobně jsou popsány a na mapových přílohách zobrazeny změny v rozšíření lesů, luk a vodních toků.

Úvodní kapitoly podávají rozbor historie botanického výzkumu. Je ironií osudu, že tato zcela výjimečná lokalita byla po

dlouhou dobu botanikům neznámá a její odborný průzkum bohužel začal teprve v první polovině 30. let 20. stol., kdy už mnohé citlivé druhy byly na ústupu a četné další zde pravděpodobně již vyhynuly.

Následuje smutné pojednání o dlouhodobém ničení tohoto unikátního místa a snižování jeho biologické hodnoty řadou negativních zásahů včetně odvodňování, rozorávání luk, hnojení umělými hnojivy, dosévání sušších luk kulturními travami a vojtěškou, zalesňování mokřích luk, vyvážení močůvky atd. I přes opakované návrhy odborníků na zřízení rezervace systém státní ochrany přírody zcela selhal, stav lokality se v druhé polovině 20. stol. nadále zhoršoval a nakonec došlo k nenahraditelným ztrátám. Ochranu tohoto mimořádně cenného území se podařilo zajistit až vyhlášením přírodní rezervace v r. 1994. Přes všechny zaznamenané projevy degradace zejména v posledních desetiletích je však biologická hodnota Zbytka stále velmi vysoká. V současnosti je patrně nejvýznamnější slatinnou lokalitou ve východních Čechách a stále se zde vyskytuje bezmála 90 druhů Červeného seznamu cévnatých rostlin ČR.

Nejrozsáhlejší částí studie je přehled zaznamenaných druhů a subspecií. Pro všechny taxony jsou kompletně uvedeny zjištěné prameny. Historické údaje jsou dány do kontextu se současným rozšířením druhů. Důkladná analýza dat a okolností jejich publikování jsou důležité pro kritické hodnocení věrohodnosti mnoha sporných údajů. Celkem bylo zaznamenáno více než 750 taxonů cévnatých rostlin. Často jsou připojeny cenné komentáře, např. ke zhodnocení věrohodnosti údaje

nebo upřesnění polohy nálezu. Nejvýznamnější jsou komentáře k druhům, které byly ze Zbytka sice uváděny, ale ve skutečnosti tam nejspíše nikdy nerostly, např. kapradě hřebenitá (*Dryopteris cristata*), chrastavec lesní (*Knautia dipsacifolia*), suchopýr pochvatý (*Eriophorum vaginatum*), prstnatec bezový (*Dactylorhiza sambucina*), mlč bahenní (*Sonchus palustris*), žluťucha žlutá (*Thalictrum flavum*), hlavinka horská (*Traunsteinera globosa*) a ostřice dvoudomá (*Carex dioica*). Některé případy, např. šášina načernalá (*Schoenus nigricans*) nebo vstavač bahenní (*Orchis palustris*), bohužel zůstávají i přes důkladnou analýzu nejasné a nelze dospět k jednoznačným závěrům. Nakonec se autor zabývá vyhybnými druhy a příčinou jejich ústupu.

Recenzovaná kniha představuje jednu z nejlépe zpracovaných květen konkrétní lokality. Svou precizností přesahuje běžné standardy obdobných publikací a je bezesporu nejucelenějším dílem pojednávajícím o historii a rostlinách tohoto jedinečného východočeského území. Přál bych si, aby další autoři stejně podrobně zpracovali mnohé jiné významné (nejen) východočeské lokality, nebo i větší území. Avšak málo platné, autorů vyznačujících se takovou mírou důkladnosti, osobního entuziasmu a pracovitosti skutečně není mnoho. Tím více tato publikace nabývá na hodnotě.

Vydání knihy organizačně zajistil Josef Kučera z Dobrého za finanční podpory Krajského úřadu Královéhradeckého kraje a Agentury ochrany přírody a krajiny ČR. Objednat ji lze na adrese LIBRI, občanské sdružení, 517 93 Dobré, nebo na libri.dobre@centrum.cz.

LIBRI, občanské sdružení, Dobré 2009, 98 str., 7 tab., 18 str. obr. příloh. Cena 100 Kč

1 Kosatec sibiřský (*Iris sibirica*) – jeden z významných mokřadních druhů zaznamenaných v rezervaci Zbytka. Foto Z. Kaplan

